Арх. б. 10

ВИДАННЄ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

ВОЛОДИМИР ДОРОШЕНКО

У ВІДПОВІДЬ НАПАСНИКАМ

(Дві статї з приводу ріжних „ревеляцій“ про Союз визволення України).

ЛАЕ

ВІДЕНЬ, 1917.

НАКЛАДОМ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.

З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

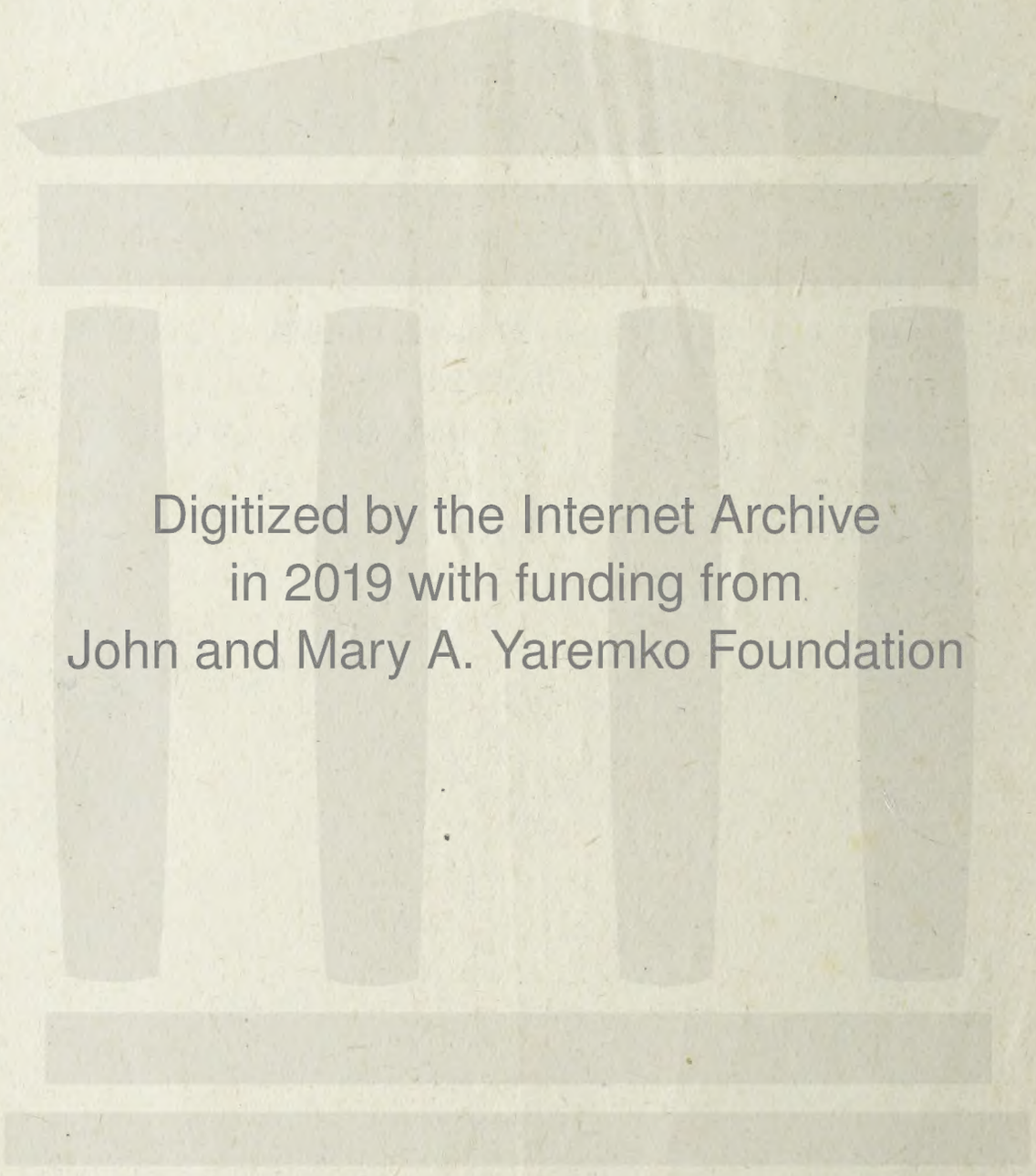

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
John and Mary A. Yaremko Foundation

https://archive.org/details/defenceofcatholi00grot

Передмова.

Широка й плідна дїяльність „Союза визволення України“ очевидно не могла не звернути на себе загальної уваги. І от поруч із численними заявами спочуття й признання від правдивих приятелїв української справи споміж чужинцїв та від ріжних ґруп і осіб із українського громадянства (особливо від стрільцїв і полонених *), сиплять ся на адресу Союза від самого початку його дїяльности й до нинїшнього дня всїлякі докори, обвинувачення й оббріхування з боку найріжнїйших ворогів української волї. Нїчия мабуть дїяльність не викликала проти себе стільки ворожих нападів і напастей, як саме робота нашого Союза. Можна сміло сказати, що в очах ворогів українства став ся Союз нїби символом і уособленнєм українського руху в часї війни і то до того ступня, що поза ним і його дїяльністю вони сливе не бачили й не бачать нїякої иншої української, чи звязаної з українською справою роботи по сїм боцї фронту: все і вся стушовувало ся у них тут перед роботою Союза, зливало ся з його акцією. Є се очевидно для Союза найкращим признаннєм, бо свідчить, що значить дїйсно його работа небуденна, коли потрапила заслонити собою всяку иншу, значить, дїйсно встиг він богато зробити для української справи, раз так ґвалтовно й безперестану атакують його її вороги. І коли ми від часу до часу

*) Пор. напр. того роду заяви признання й протести проти наклепів на Союз в 15-16, 17-18, 25-28, 41-42, 67-68, 118, 176 й ин. числах „Вістника Союза“.

озивали ся на сї атаки*), то робили се не тому, щоб вони нас болїли, але в інтересї тої справи, якій служимо, з цїлю підчеркнути зайвий раз свою принципіяльну позицію, провідну ідею своєї дїяльности як для всїх тих зпоза українського табору, що щиро цїкавлять ся справою визволення України й хотять яснїйше уявити собі нашу для сеї справи роботу, так — і се передовсїм — для тих наших земляків, що волею долї не можуть бути її свідками або учасниками, бо коли опінія ворогів і то ворогів непереєднаних, згори свідомо упереджених, може бути для нас байдужою, то добра думка всїх чесних людей, а передовсїм думка щирих синів Рідного Краю має для нас велику вагу й ми зовсїм не зичимо собі, аби вони мали проти нас хоч тїнь якого - будь упередження. А що від наклепів і брехонь, повторюваних уперто й безперестану, могли би зродити ся якісь сумнїви, від котрих недалеко й до упередження, то volens-nolens мусимо реаґувати на сї ворожі наскоки в оборонї своєї полїтичної чести й правди свого дїла. Мусимо се робити тим більше, що дїйсно в часї вiйни приссало ся до справи визволення України багато таких людцїв, з якими Союз не мав і не має нїчого спільного й від темної „роботи“ яких завсїди стояв і стоїть осторонь.

Тимчасом, як уже згадувано, значні розміри й успіх роботи Союза (які легко пояснюють ся тою обставиною, що провадить її щиро віддана українській справі полїтична орґанїзація на основі явної і продуманої програми й тактики), а також той факт, що се робота саме орґанїзації і то одинокої закордонної орґанїзації російських Українців, причиняють ся до того, що все, що робить ся по сїм боцї фронту російськими Українцями або серед російських Українців, вороги з того боку приппсують єдино тільки Союзови й поза Союзом та його дїячами не бачать і не хотять бачити, не годні бачити нїкого иншого.

---

*) Пор. протести президії Союза „По поводу инсинуацій Н. Троцкаго въ газетѣ „Голосъ“ (Вѣна, 1915 р.) і „По поводу статьи Г. Алексинскаго въ „Современномъ Мірѣ“ (Женева, в травнї 1915 р.).

Вдячним же моментом до сих напастей, моментом, що служить вихідною точкою для них, є та обставина, що Союзови доводить ся працювати по сїм боцї бойової лїнії й стикати ся в своїй працї з урядовими чинниками осереднїх держав та користати з їх помочи. Звідси інсинуації на тему „запроданства“ й таке инше.

Подані низше рядки мають саме за цїль виказати повну абсурдність подібних обвинувачень, мають показати, що Союз у своїй роботї нїколи не був нїчиїм запроданцем, нїколи не стояв нї на чиїх послугах, а завсїди був і є супроти всяких „чинників“ лише стороною, а не слугою їх, завсїди йшов своєю власною дорогою, а не робив з чийогось наказу, завсїди старав ся використати поміч сих ворожих Росії чинників на добро гнобленого рідного народу й нїколи не був слїпим оруддєм в їх руках. Таких послугачів і аґентів було досить, але не в Союзї треба їх шукати!

Колиб Україна мала свою державу, то нїкому, розуміється ся, й на думку не спало-б обвинувачувати її представників за шуканнє помочи у ворогів свого ворога, як нїхто в Росії чи взагалї в антантї не роздирає шат з приводу тої напр. помочи, яку дістають Серби чи Бельґійцї від держав порозуміння. Але то вже не вина Союза, що йому, орґанїзації недержавній, а громадській, припало в удїлї сповняти до деякої міри функції державного представництва України, хоч і без усякого на те „права і уповноважнення“. Аджеж виїмкові обставини, в яких перебувала Україна перед великою російською революцією, аж надто оправдують сей його „самозванчий“ мандат, що його мусїв він узяти на свої плечі мимо своєї волї в імя добра української справи, котрій нїколи нїчим не спроневірив ся, щоб в слушнім часї віддати сей мандат і результати своєї працї рідній нації. Сподіваємо ся, що вона за се не осудить нас, як не осудила нїколи тих заходів, які колись робили попередники Союза, — не лиш не осудить, а й знайде слова признання і вдяки.

В справі ревеляцій російського ґенерального штабу про «Союз визволення України».

(Лист до Редакції «Українського Слова»). *)

Високоповажаний Пане Редактор!

В ч. 230-тім «Українського Слова» уміщена новинка «Російський штаб про «Союз визволення України», в котрій переповіджено «ревеляції» російського ґенерального штабу та доповнення до них «Нового Времени» й «Рѣчи». З огляду на те, що редакція не додала від себе жадних застережень щодо віродостойности сих ревеляцій, через що серед менше поінформованої нашої публики могла би вкорінити ся хибна думка, нїби-то згадані ревеляції в цїлости відповідають правдї, прошу Вас, Вп. Пане Редактор, о уміщеннє вияснення в сїй справі, що так близько торкаєть ся й мене, як одного з членів президії Союза, тим більше, що місячне або й півторамісячне спізненнє, з яким приходять до нас російські газети, й неприсутність під сю пору всїх членів президії на місцї не дали їй змоги зареаґувати на уміщені в них інсинуації скорше й від імени цїлої президії **).

В згаданій вище новинцї читаємо: «Рѣчь» оповідає т о ч н о про орґанїзацію полонених» і т. д. і вкінцї: «Очевидно «Новое Время» та «Рѣчь», що дальше лишили ся

*) Друковано в чч. 234 і 235 «Українського Слова».

**) Вже по видрукуванню сього листа одержано у Відні й переслано менї подібного роду протест, виданий в Стокгольмі членами президії Союза М. М е л е н е в с ь к и м і О. С к о р о п и с о м п. з. «Что же такое «Союзъ освобожденія Украины»? (Отвѣтъ россійскому Генеральному Штабу на его «извѣщеніе» о названномъ Союзѣ), Стокгольмъ, 25 октября нов. ст. 1917 г. Зміст його майже ідентичний з сим моїм листом. В. Д.

тубами російських націоналїстів, не могли холодно дивити ся на те, що хтось поборює свого майстра його власними середниками». Сї слова можуть у декого з читачів, особливо у тих, що під час інвазії не були на еміґрації і з дїяльністю Союза менше познайомлені, викликати гадку, нїби оповідання «Рѣчи» дїйсно правдиві й докладні, а — що ще гірше — нїби Союз уживав у своїй дїяльности тих самих засобів, що російський уряд або ґенеральний штаб, себто був чимсь в родї шпіонського віддїлу або «охрани» при нїмецькім або австрійськім штабі, бо як же инакше зрозуміти наведене вище реченнє про майстра з його «середниками»?

Тому й не можу тої справи лишити без відповіди.

Російський уряд з його штабами та охранами в боротьбі з Українцями свідомо не перебирає засобів та зводить кождий прояв українського руху до підкупу, аби за всяку цїну спаплюжити його та, вказавши на його штучність і неприродність, з тим більшим оправданнєм його поборювати. Звідси всякі інсинуації на український рух здавен-давна, далеко ще перед війною.

Цїна всїх їх та сама, що й голосних свого часу реверляцій Крисяка й Раковського про галицьких Українців.

Недалеко відбіг від інсинуацій Крисяка et consortes і російський ґенеральний штаб. — Представляє він річ так, нїби-то Союз повстав з волї чи на замовленнє австрійського або нїмецького правительства та служив їх цїлям, які з Україною не мали нїчого спільного. Се виссана з пальця брехня. Союз, як се найкраще може ствердити такий авторитетний в данім випадку чоловік, як др. Кость Левицький, повстав без усякої відомости, ініціятиви й допомоги того чи иншого правительства. Повстав він з вибухом війни цїлком спонтанїчно, рівночасно з иншими заснованими тодї українськими орґанїзаціями — «Головною Українською Радою« і «Боєвою Управою» й стояв цїлий час у тїснім контактї з ними, який не переривав ся відтодї аж до нинї. Коли на еміґрації «Головна Українська Рада» перетворила ся в «Загальну Українську Раду», Союз був рівноправним її членом аж до застановлення її дїяльности, а й досї його представник увіходить до «Центральної Стрілецької Управи», що повстала на місце «Боєвої Управи».

Кождий з нас ще пригадує собі той порив, що обхопив був на початку війни цїле свідоме українство Ав-

стрії. От під впливом сього загального тоді піднесення і тих веселкових сподівань, які всї ми лучили з війною, на кращу долю нашого народу — й повстав Союз. Поділяв він і ту саму, що й згадані вище орґанїзації орієнтацію, яку можна віддати одним реченнєм: ворог мого ворога — мій приятель. А ворог наш була Росія, страшна гнобителька рідної України. Тож не дивно, що всї ми оповіли ся за тими, що йшли на неї війною, що мали її розбити, а тим самим визволити наших братів зі страшної тюрми народів. З чортом, — здаєть ся, — з діяволом пішли-б тоді всї ми проти Росії, якби він рушив на неї, а не лише з будь-що-будь конституційними державами, устрій яких був ідеальним супроти московського ярма і всеж давав нам — як от в Австрії — нечувані в російських обставинах умови розвитку. Виграна центральних держав видавала ся всїм нам тільки поліпшеннєм сих умов і розтягненнєм їх як не на цїлу Україну, то бодай на значну її частину, що знов зі свого боку відкривало світлїйші витляди й для австрійської України, незмірно скріплюючи її під національним оглядом.

В кінцевім рахунку не все вийшло так, як тоді думало ся, але в головному наші надії сповнили ся: спричинена воєнним погромом революція розвалила таки мури проклятої царської тюрми й випустила на світ божий многострадальний наш нарід. Отже, значить, наша орієнтація таки нас не завела і певне, що якби колись знову були ми в подібнім становищі, мусїли-б поступити так само, як і тепер. Зрештою не лиш по сей бік фронту була така орієнтація, а й по той — і на російській Україні цвіла «пораженческа» орієнтація і там хотїли розбиття Росії, а се можливе було тільки в результатї «ґерманської» побіди. Тож найживійші люде й там бажали сеї побіди, тримали ся — значить — тої самої орієнтації, що й ми. Се була цїлком природна орієнтація — творили її не чиїсь грошї, а саме життє.

Очевидно, відповідно до вимог сього життя, закроєна була й цїла дїяльність згаданих вище орґанїзацій, а між ними й «Союза визволення України». Одним із проявів її була між иншим і аґітаційно-інформаційна робота Союза, що мала на цїли познайомити зі становищем і потребами пригнобленого в Росії українського народу громадську опінію осереднїх держав та нахилити сим міродатні їх чинники до узгляднення і пошанування сих потреб в разї

зайняття якоїсь частини російської України. Поруч з тим йшла така сама робота у невтральних краях. — Без сумніву мусїла вона вливати й на опінїю держав коалїції, що чейже не могло бути байдужним для наших національних змагань. Ся робота виявлялась у видаванню відповідної лїтератури — газет, журналів і книжок у найріжнїйших мовах, а також у поїздках мужів довірря Союза до ріжних центрів осереднїх і невтральних держав для навязання особистих зносин з полїтичними, громадськими й ученими кругами та й для видавання і розповсюдження на місцї присвяченої українській справі лїтератури. Що ся дїяльність не могла подобати ся Росії й її союзницям, які виступали з гаслом визволення народів зпід «австро-ґерманського ярма», — се річ цїлком природна, як цїлком природне й те, що доводячи цїлу неправду сього гасла та вказуючи на тяжке становище Українців і инших народів в Росії, ся дїяльність тим самим ішла по лїнії інтересів центральних держав. Алеж ся подібність інтересів не була мотивом нашої дїяльности, не викликала її, а була моментом другорядним, побічним, що виходив із спільности позицій — боротьби проти спільного ворога.

Ся аґітація й поїздки принесли багато доброго для загально-української справи, виводячи її з темного льоху внутрішньо-російського питання на широку арену міжнародньої полїтики. Рівночасно була вона корисна і з погляду тїснїйшого інтересу австрійської України, знайомлячи світ про неї та освітлюючи російську в нїй господарку.

Поза тим мала вона й чималу чисто людську заслугу, бо улекшувала через невтральні краї зносини еміґрантів з Галичини й Буковини з їх рідною та знайомими, що лишили ся під інвазією або перебували за океаном.

В міру того, як розвивали ся військові події і в полон до осереднїх держав — Австро-Угорщини, Нїмеччини й Туреччини — почали попадати наші земляки з російської України, Союз не міг не подбати про їх матеріяльне й духове становище. І знову не в чиїмсь иншім інтересї, тільки в чисто людськім та національно-українськім. Що сїй дїяльности не були противні згадані держави, се також річ самозрозуміла.

Нам бо ходило про несеннє помочи бідним полоненикам, про освідомленнє їх, а їм про розбиттє «визвольних» гасел антанту та очевидно й про асекурацію перед Росією

2

на будуче через повстанне на місце збитої в одно російської маси ряду, як що не окремих національних держав, то бодай національно свідомих себе народностей, що все би стояли їжаком до центра, — бажанне цїлком природне й зовсїм непротивне нашим національним інтересам.

Тому центральні держави толєрували не тільки українську пропаґанду, а й всяку иншу — і то не лише в таборах, згадаймо відношенне Нїмцїв до Флямандцїв, Ірляндцїв, до Литовцїв, Білорусинів, нарештї до українського руху на Підляшу.

Так повстали спеціяльні табори для ріжних національностей — українські, польські, грузинські, або вір — мусульманські (для Татар головно). Але годї думати, що все се йшло згори — нї, без ініціятиви й самодїяльности відповідних національних орґанїзацій нїщо само по собі не зробило ся-б. В кождій такій справі не обходило ся без довгих заходів і, коли хочете, навіть боротьби. Дїло не так-то вже скоро й легко йшло, як се уявляють собі наші вороги. Треба було самим шукати, стукати ся, допоминати ся, настоювати, переконувати, поборюючи при тім тисячі перешкод, які ставляли нашій роботї несвідомість справи у відповідних чинників, а то й неприхильність ріжних ґруп, або осіб чи то до Союза, чи то взагалї до української справи, наклепи і своїх і чужих. Отже балакати про сотвореннє цїлого нашого руху тим чи иншим урядом — смішна річ! Творили його ми самі і в імя українських національних цїлей і нїколи не були у когось на послугах, чиїмись аґентами, нїколи не торгували нї ідеями, нї душами. Тому з найбільшим обуреннєм мушу запротестувати на сїм місцї проти потворного обвинуваченя в шпіонажі! Нїкчемність сього обвинуваченя може ствердити цїлий ряд поважних свідків, бо цїла робота Союза—як в осереднїх державах, так і за границею їх, а також по таборах полонених—вела ся не лише самими еміґрантами з російської України, а й при широкій і дружній допомозї найкращих людей з ґалицької й буковинської України. Досить назвати таких усїм відомих людей, що перебували за кордоном з рамени Союза, як др. Лев Ганкевич (в Софії і взагалї на Балканї), др. М. Новаковський (поїздка до Цареграду), др. О. Назарук (Швеція), або брали чи беруть участь в роботї по таборах, як др. Р. Домбчевський, др. М. Кордуба, др. З. Кузеля, проф. Б. Лепкий, посол Я. Остапчук, др. О. Охримович, проф. В. Пачовський, др. В. Сї-

мович і багато, багато инших. Очевидно не брали-б вони участи в роботї Союза, якби він стояв у таких підозрілих відносинах до властей, як се інсинуує російський ґенеральний штаб.

Очевидно Союз може відповідати тільки за своїх членів і співробітників, а не за всяких авантуристів, яких повно скрізь в сїй війні і вчинки яких не раз умисне чи несвідомо беруть ся на рахунок Союза *).

Робота Союза завсїди була для російського уряду сіллю в оцї, тому в націоналїстичній пресї від самого початку війни було повно ріжного цькування на нього, а цїлили сї цькування, розуміють ся, передовсїм в російських Українців. Свого часу «Украинская Жизнь» зібрала пишну китицю голосів чорносотенної преси про український рух (диви «Украинство въ призмѣ реакціонной мысли» в сїчневій книжцї з 1916 р.) і чого-чого тільки там не було — і про Союз і про проф. Грушевського і — horribile dictu! — навіть проти того самого проф. Мілюкова, орґан котрого (Рѣчь») тодї заступав ся за Українців і навіть брав до деякої міри в оборону Союз.

Та тепер часи змінили ся й кадетський орґан опинив ся в україножернїй компанії з «Кіевлянином» і «Нов. Временем», які завсїди денунціювали всїх і вся — і проф. Грушевського й митрополита гр. Шептицького та й взагалї всїх, хто смів щось робити для української справи. І се не припадково. Адже кадети з «опозиції його величности» перейшли в контрреволюційний табор і заїло виступають проти революційного руху взагалї, а українського зосібна. А що в кінцї серпня і в початках вересня н. ст. на першій плян внутрішньої політики Росії висунула ся справа автономії України й реорґанізації Ґенерального Секретаріяту, то ся україножерна кампанія розгоріла ся наново з нечуваною силою.

Тодї-то й почали петроградські політики витрушувати, як із рукава, ріжні «ревеляції». — Передовсїм, як знаємо, появили ся обвинувачення в ґерманофільстві предсїдателя Ґенерального Секретаріяту Винниченка, а далї по-

*) Проти сих саме невідвічальних «дїячів» протестувала недавно віденська Українська Парляментарна Репрезентація в своїм комунікатї до преси (Див. «Дїло», 1917, ч. 273 з 20 падолиста й «Українське Слово», ч. 263 з 21 падолиста. Пор. також статю «Ще про темну роботу» в ч. 268 «Укр. Слова» з 27 падолиста, в котрій виразно проведена границя між Союзом і ріжного роду аґентами.

чало ся відсвіжуваннє напастеї на Союз, на сеї раз не самими лишень добровольцями, а для більшої доказовости ї «посрамленія» Українців з високоурядового місця.

Дня 2 вересня н. ст. виступив нїби-то проти Союза, а властиво проти Центральної Української Ради, російський ґенеральний штаб. — Звертаю увагу на сю обставину, бо вона дуже характеристична: з «ревеляціями» виступив не сам революційний уряд, а ґенеральний штаб. Се цїлком зрозуміле. По своїй природї ґенеральний штаб тепер найменш демократична інституція в Росії. Зреформувавши ї обсадивши своїми людьми цивільну адмінїстрацію, революціонери не могли задля недостачі сил перевести сього в повній мірі у війську ї там і досї всї вищі посади в руках царської ґенералїції, що ворожо настроєна до нового ладу та в глибинї душі зітхає за старими порядками. З ї то лона вийшов Корнїлов зі своїми сателїтами, які хотїли здавити не лише революцію, а ї український рух та заміряли ся арештувати Центральну Раду ї визначнїйших українських дїячів.

І хоч Керенському вдало ся (не без помочи Українців) приборкати Корнїлова, то все-ж-таки фактичний стан річей на верхах військової управи змінив ся дуже мало.

Який вітер віє там, можна було побачити з компліментів Корнїлову недавнього начальника ґенерального штабу Алєксєєва. — І от сеї de facto контрреволюційний штаб виступає тепер на підмогу контрреволюційним елєментам з «ревеляціями» про Союз, сфабрикованими при помочи славнозвісної «контр-розвѣдки», яка при нїм стоїть і під фірмою якої соромязливо ховаєть ся стара царська охрана з ї шпіонами та жандармами ї «співробітниками» споміж галицько-буковинських москвофілів з Ґеровським на чолї.

В результатї сеї помочи появив ся під голосним іменем «ревеляцій» специфічний жандармсько-шпіонський твір, літературна якість якого так добре знана всїм тим, хто мав приємність побувати під російським «судом і слїдством» в справах політичних. З гори можна було сподївати ся, що в сїм «творі» Dichtung und Wahrheit будуть перемішані найдивнїйшим способом.

І так воно й є в дїйсности. Правдивого там стільки, скільки сам Союз подав до прилюдної відомости в своїх виданиях (напр. у «Вістнику» або в «Памятковій книжцї»), решта або перекручені факти, або звичайнїсїнькі денун-

ції її злісні вигадки, що мають на ціли за всяку ціну очорнити Союз, а тим самим і цілий український рух.

Не маю наміру переходити по черзі всіх інсинуацій контр-розвідчиків. Про одну я вже вище згадав — се нїкчемна брехня, нїби-то Союз з благословенства Нїмців висилає або висилав до Росії шпіонів «з великим — як каже «Нов. Время» — комфортом і з солїдними капіталами». Що в часі вiйни та й инша сторона користуєть ся шпіонами, се очевидно не підлягає сумнїву, але про се знають і се роблять всякі «контр-развѣдки» по сеї і тої бік фронту *), тільки не Союз, який нї в якім разї не послугував ся і не послугуєть ся подібними «середниками» — навіть в поборенню Росії.

Рівнож виссана з пальця й байка про ті величезні грошеві засоби, якими оплачуєть ся в таборах праця співробітників Союза, що можуть ствердити всї ті люде, які в сїй роботї брали або беруть участь.

А вже простим злочином є денунціованнє декотрих російських полонених Українців, які крім національно-освідомляючої й культурно-просвітної роботи в таборах нїчим не провинили ся. Простою денунціяцією є також наклеп на повертаючих з полону в дорозї виміни інвалїдів-Українців, що се здорові аґітатори (на доказ називають газети напр. полоненого Орищенка — чоловіка хорого, сухітника, що мало не примірав у полонї). Силїткою є також і те, нїби то сформований в полонї «Перший запорозький полк ім. Шевченка» стоїть на фронтї проти Москалїв. Сей полк, як се відомо й багатьом галицько-українським стрільцям, перебуває на окупованім Нїмцями Підляшу, де провадить живу культурну роботу і бєть ся не на воєннім фронтї, а на фронтї народньої темноти та несвідомости **).

Смішні також твердженя, що Союз вислав аґітаторів валити революційних мінїстрів, які висловлювали ся проти мира з Нїмцями. Се нагадує менї инше подібне обвинуваченнє, нїби то тов. Скоропис призначає членів Центральної Української Ради! І таких видумок без кінця.

---

*) Пор. вияснення члена президії Союза Скорописа з приводу афери Ярмоленка (Див. «Вістник», ч. 173, ст. 683—685).

**) Докладнїйше про се в статї отамана сих Запорожців М. Шаповала «Українська культурна праця на Підляшу й Полїсю», «Вістник», ч. 178, ст. 757—759.

Годі їх всіх тут простувати, але з приводу одної «ревеляції» не можу не сказати пару слів, бо чомусь вона страшенно сподобала ся Москалям і в тягу війни кілька разів гуляла по всяких російських газетах, а тепер знову появила ся в еляборатї ґенерального штабу.

Річ про телєґрами до цїсаря Вільгельма й ґен. Пугалла з приводу заїняття Холма й Луцька, підписані між иншим і мною. Сї телєґрами, з котрими Союз зрештою не таїв ся, бо опублїкував їх в своїх часописях, мають бути якимсь страшним «доказом» проти Союза, а один панок спеціяльно писав про одну з них у «Кіевск-ій Мысли», дорікаючи менї «цїлуваннєм чобіт Вільгельма».

Тимчасом сї телєґрами не були висловом жадних льокаїських почувань Союза й мали за цїль не підлабузнити ся за всяку цїну перед «паном і благодїтелем», а звернути заївий раз у відповіднїй момент увагу міродатних чинників на непередавнені права українського народу до його прастарої території й старо-князївської столицї. Так саме й зрозуміли її в Нїмеччинї, де деякі газети покликували ся на першу з сих телєґрам в оборонї українськости Холмщини.

На сїм і кінчу, бо однаково всього не вичерпати. Пригадую тільки одно з приводу отсих «ревеляцій», — що в усїх таких обвинуваченнях Союз не самотнїй, бо-ж і зненавидженїй російськими реакціонерами відомий російський соц.-демократ-большевик Ленїн, одинокий щирий приятель Українців, що без обиняків признає права їх на самостійну державу, його приятелї та прихильники — Зїновєв, Троцький й ин. — також після ревеляцій ґенерального штабу нїмецькі шпіони; нїмецьким шпіоном прозивано ще донедавна й знаного соціялїста-революціонера Чернова, що в попереднїм мінїстерстві був мінїстром хлїборобства, за його аґрарну полїтику на користь селянства, полїтику, що так настрахала дворянство й буржуазію, і т. д. і т. д.

Зрештою, кого тільки в часї сеї війни не окричано «зрадником вітчини» й шпіоном!

Згадати-б, що по сей бік фронту шпіоном називано проф. Масарика, а мало не за шпіона видавано проф. Грушевського, котрого мимо того царський уряд замкнув в тюрмі! Та й членів Союза ріжні «приятелї» денунціювали перед урядами центральних держав як москвофілів і російських шпіонів!

Але всї сї напасти по сеїй і тої бік фронту, як не спинили, так і не спинять Союза в його роботї для добра української справи, а ради сеї роботи, ради її наслїдків для України варто неодно перетерпіти й неодно винести, навіть боязливе відпекуваннє своїх же земляків! Пригадують ся мимоволї при сїм слова Драгоманова (в листї до Франка): «Міняють ся наші земляки частенько, як до місяця, а то й до мухи, яка вкусить, не слїд тілько брати все на рахунок Українців взагалї».

А ми-ж добре знаємо, що кусає їх російська злюща муха — і реакцийна і революцийна — і кусає сильно, завзято, тому й не беремо їм за зле, що вони з болю міняють ся, бо знаємо також і те, що робота Союза — хочаб серед полонених — стрічає на Українї «повне признаннє» (слова «Нової Ради», див. статю А. Нїковського «Нова позиція Союза визволення України» в ч. 64 з 28 червня н. ст.), що від неї в Українців «серце радіє» (слова «Народньої Волї», див. статю М. Вороного «Де краще» в ч. 37 з 30 червня н. ст.), і тому спокійно чекаємо на своїм постерунку кінця війни, вірячи, що й наші земляки зуміють так само мужно оцїнити нашу роботу й наші заслуги перед Рідним Краєм, як зуміли недавно зазначити се такі тверді й непохитні в своїй національній позиції Чехи супроти обляпуваних болотом чужонаціональної ворожнечі своїх народнїх робітників.

З поважаннєм
Вол. Дорошенко.

У Львові, 15 жовтня 1917 р.

«Союз визволення України» й «орієнтація» російських Українців *).

I.

Про „орієнтацію“ російських Українців і перед війною і в часі війни багато розводили ся — і свої і чужі — як у приватних розмовах, так і в ріжного рода писаннях. По сім і по тім боці фронту. Були се переважно вороги українського руху, котрі за всяку ціну старали ся його оплюгавити й знищити. Наші „найдорожші“ сусіди в Австрії хотіли за всяку ціну підставити нам ногу й на всі лади доводили, що російські Українці всі поспіль москвофіли — й політично й культурно, мало що не Москалі, що вони й у сні і на яві тільки й мислять, що про силу й велич „єдиної й нероздільної“ Росії, не хотять її розбиття і т. ин. і т. ин., що отже нема рації „піддержувати“ український рух в Австрії, бо з нього не буде жадної користи для держави, а значить, — був вивід, — треба як найбільше підгорнути австрійських Українців під ноги їх національних противників.

Боронючи в першій лінії себе, австрійські Українці збивали сі твердження, при чім, не вдоволяючи ся змалюваннєм безправного положення українського народу в російській неволі, на доказ, що російські Українці зовсім инакшої думки, ніж їх представляють нам вороги, покликували ся на принагідні приватно-довірочні вислови ріжних знаменитих українських покійників в роді Антоновича або Житецького. На се з противного боку відповідало ся, що, мовляв, і дехто з самих Українців—галицьких і російських — нераз гостро картав своїх закордонних земляків за їх

*) Друковано в ч. 178 „Вістника Союза“.

москвофільство, і з тріюмфуючим виглядом цитувало ся знану заяву „Украинской Жизни“ з приводу війни. А льоґічний висновок скрізь і завсїди був очевидно один: брешуть вони, сучі сини, дурять лише наївних і несвідомих річи Нїмців і Австрійців.

А що найбільшу дїяльність у протиросійськім напрямі розвинув по сїм боцї бойової лінії саме „Союз визволення України“, який безперечно більше нїж хто инший потрапив зацїкавити українською справою суспільну опінію осереднїх і невтральних держав, то на нього й посипали ся рясним дощем найбільші удари й обвинувачення, як противників української справи по сїм боцї фронту взагалї, так і ворогів самого Союза яко такого зокрема, бо для всїх він завдяки своїй успішній і плїдній дїяльности був сїллю в оцї. З завзяттєм, гідним кращої справи, представлювано Союз орґанїзацією самозванців, купкою людей, нїким неуповноважених, людей без значіння, пройдисвітів, що роблять на свою руку, будують на піску, бо за ними на Україні, мовляв, нїхто не стоїть, нїхто не подїляє їх думок і змагань тощо (досить згадати для прикладу виступи п. Л. Васїлєвського-Плохоцького, як у пресї — „Wiadomosci Polskie“, — так і в ріжних опрацьованих ним довірочних меморіялах до урядів центральних держав, от хочби виданий „Naczelnym Komitetem Narodowym“ памфлєт під назв. „Die russischen Ukrainer und ihre politischen Bestrebungen“ — Російські Українцї та їх полїтичні змагання“).

А до отсього змїїного сичання з сього боку бойової лїнїї прилучали ся созвучні тони з тамтого. Ріжномастні оборонцї „цїлости“ Росії, „єдности й неподїльности“ її й „русскаго“ народу — офіціяльні й неофіціяльні — від чорносотенців до соціялдемократів à la Алєксїнський або Плєханов з піною на устах кричали про „самозванство“ Союза, про його „запроданство“ й „зраду“ любого російського „отечества“! До сього каламутного потоку беззубої злости доливали й своїх помий також деякі „землячки“ з породи „пригноблених і упосліджених“ Союзом, всякі завидники, національні бастарди й маняки. Убравши на себе лахмітє моральних святощ, сї людцї й собі окселентували московсько-польським брехням, не потураючи на те, що зогиджуючи Союз, нїчого самі не зискують, а українській справі безперечно роблять шкоду. Найсмішнїйшими з них були безперечно дурноверхі доктринери, полїтичні телята, що свідомо або вдавано носили ся з культом якогось особливого божка

„полїтичної непорочности“, волїючи цїлий свій вік зостати ся безплодною під національним оглядом смоковницею, аби не зрадити того божка, аби не стягнути на себе поговору „своєї“ партії або юрби. Вони то на кождім кроцї удавали святе обуреннє на „самозванчість“, „запроданість“ etc. Союза, забуваючи або вмисне закриваючи очі на той фактъ, що в життю кожда акція розпочинаєть ся „самозванчо“ якоюсь інїціятивною меншістю і що про самозванство рішає тут доля, чи вдасть ся ся акція, чи нї. Такими самозванцями були напр. перші христіяне і взагалї всякі революціонери, що викидали свій прапор серед темної ночі, во время люте Гурт їх міг бути більший або менший, але супроти маси все се була „купка“, яку перший лїпший філїстер міг окричати „самозванцями“, покликуючи ся на те, що не було, мовляв, „правильних виборів“, „голосування“, „формального уповноважнення“ й таке инше. На свій лад були самозванцями, як що брати приклади з новійшої історії Росії, й декабристи, й народовольцї, а вже безперечно (з доктринерського погляду) була такою „купкою“ відома „ґрупа Освобожденія Труда“ з Плєхановим, Аксельродом і Вірою Засулич на чолї.

Всякий, хто брав хоч якусь участь в революційнім русї Росії, знає, як нераз складали ся ріжні орґанїзації, ґрупи, комітети, як обсилали ся ріжні зїзди, конференції тощо, як стояла справа з мандатами на них. „Самозванцї!“— міг би закричати хтось з юрби — „хто вас уповноважнював ? !“

А одначе в історії революції не було се жадним самозванством. Були такі умови, що годї було відкрито виступати яко „законно“ вибрані представники партії чи течії, треба було volens-nolens обходити ся без неможливих в даних обставинах зверхнїх декорацій виборів чи голосовань, треба було робити скоро, зібравши лише тих, кого вдало ся, й викинувши прапор, пропаґувати свої думки й зміцняти свої ряди. Треба було навіть бути приготованим, що від тебе страха ради юдейська відпекають ся, дунуть і плюнуть на тебе, рятуючи свою шкуру...

І колиб стати на точку погляду далеких від живого життя доктринерів, то властиво нїколи нїяка зорґанїзована робота не була-б можлива. І люде чину не оглядали ся на евентуальні закиди та йшли без формальних повновластей, йшли за голосом свого власного сумлїння, в імя тих ідеалів,

які їм присвічували, йшли інстинктово, керуючи ся нераз лише відчутим настроєм маси, часто для неї самої ще темним, неусвідомленим гаразд. І сей інстинкт, хоч ломили вони при тім ріжні утерті заповіди, хоч не оглядали ся на ріжних уставлених (нераз гнобителями) божків, виводив їх на вірний шлях, йдучи котрим, творили вони невмирущі діла.

Колиб Союз оглядав ся на ріжні сплітки й поговори, на всякі дурні й смішні обвинувачення в самозванстві й запроданстві, то зоставало ся-б його членам хиба пролежати бездіяльно цілу війну на славетній українській печі й нічого не зробити в таку виїмкову історичну хвилю для рідного народу, для піднесення української справи на міжнароднїй арені, для розбудження національної свідомости в сотнях тисяч своїх полонених земляків.

Шевченко колись радив одній „великомученицї-кумі“: Не насилуй природи й, коли не можеш „законно“ привести дитину, то „хоч раз єдиний соблюди!“ Очевидно, недостача формального мандату при завязанню Союза (бо й якже можна було з несподіваним вибухом війни його дістати?!) й поміч, яку він мав від урядів центральних держав у своїй дїяльности, в очах ріжних полїтичних дїтей є власне тим блудом, який Шевченко рекомендував своїй кумі, але-ж зате плодом сього „блуду“, сього непростимого з погляду своїх філїстрів і чужих ворогів „гріха“ була й є жива національна робота, що має й матиме величезні, незвичайно гарні наслїдки для добра Рідного Краю, зроблене, без пересади й самохвальби сказавши, дїло вікопомне! І от ради сеї роботи Союз відкрито й свідомо пішов тою дорогою, яка єдино можлива була в його обставинах. І його не болить, що від того „слава недобра про нього біжить“ і від своїх дурнїв або страхополохів і від чужих ворогів з російським ґенеральним штабом і контррозвідкою на чолї. Живе національне дїло, любов до рідної України були й є для нього найвищим законом, сильнїйшим за ріжні вигадані й накинені „божки“, культ котрих так дотепно висміює Винниченко в своїм останнїм романї під сим заголовком. І Союз може сміло сказати разом з великим Кобзарем:

„Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу. . .
За нею душу погублю. . .“

Таж обставина, що дїяльність Союза на користь Рідного Краю зійшла ся з стороннїм інтересом—інтересом цен-

тральних держав, які йшли війною на ворога України—Росію, не є, самозрозуміло, ніяким злочином проти України, бо, взявши собі за девіз відоме прислівє „ворог мого ворога є мій приятель“, Союз ніколи не надужив сього приятельства на шкоду рідного народу, а на злочин супроти російської держави, на закиди „зради“ її—дїячі Союза можуть відповісти словами М. Драгоманова, що писав колись у відповідь на подібні обвинувачення за свою протиросійську дїяльність з боку російської націоналїстичної газети „Голосъ“ такі слова: „Хоча наші батьки й були «підданцями російського імператора», але ми не Росіяне анї по національности, анї по тому ґрунтї, на якім працюємо. Ми не Московити, ми Українцї; а що наша народність живе не тільки в Росії (де вона терпить і від уряду і також в дуже значній мірі від нетолерантности громадської опінії, надто централїстичної), а істнує і в Австро-Угорщинї, то ми, працюючи для нашого народу, знаходимо оперте і в межах російського панування і поза царською імперією“ *).

А таке оперте в кращих людях австрійської України Союз, хвалити Бога, все мав і має.

В науку-ж доктринерам можемо сказати, що нам „по дорозї“ з центральними державами було стільки, скільки й Карлови Марксови по дорозї з герцоґом брауншвайзьким, коли він заходжував ся в 1863 р. коло орґанїзування з підмогою сього герцоґа особливого нїмецького леґіону на поміч польському повстанню. Очевидно ся поміч була для Маркса важнїйшою за те, що там хтось назве його „аґентом“ герцоґа!

І дїйсно його називали таки аґентом і то ще значно передтим навіть. Цїла европейська буржуазія в переляку від соціялїстичного руху, провідником котрого був славетний автор „Комунїстичного манїфесту“, обвинувачувала його, що він „працює на чужі гроші“.

В устах безцеремонних людей, що не перебирають в засобах поборювання своїх полїтичних противників, слова „аґент“ і „запроданець“ річ звичайна, світова, сказав би. Не потрібно довго роздумувати над немилим явищем, не потрібно шукати причин і спонук до нього в своїх власних вчинках, чи вірнїйше—злочинах, досить прикрити свою вину

*) Див. Собраніе политич. соч., т. II, Парнж, 1906, стор. 346—347 (Розбивка в цитаті належить Драгоманову).

вигуками на адресу немилої собі людини чи орґанїзації — „аґент! запроданець! шпіон!“ і таким дешевим коштом спекати ся неприємного вглиблення у правдивий стан річей Се звичайна зброя, якої вживають пануючі в своїй боротьбі з пригнобленими. Знаючи ціну брехні й наклепу, вони ширять свідому неправду проти своїх противників при помочи відданої собі преси.

І до кого тільки не пришивано сеї ганебної латки, кого тільки не обляпувано багнюкою! Не так давно кронштадська большевицька газета „Пролетарское Дѣло“ надрукувала протест проти обвинувачувань Ленїна й инших большевиків в запроданстві Німцям, в котрім наведена ціла низка таких обвинувачувань. Варто послухати. Отже французькі дворяне часів великої революції винуватили завзятих революціонерів Гебертистів, що їх підкупили Анґлїйці; пізнїйше їх буржуазні спадкоємці брехали на знаменитого революціонера-республиканця Оґюста Блянкі, який 37 лїт перебув у тюрмі в боротьбі за ідеали свободи й рівности, що він аґент легітимістської партії Генриха V; ціла европейська буржуазія клепала, як уже згадувано вище, на К. Маркса, що він веде аґітацію за чужі гроші; російська чорна сотня криком кричала в часі російсько-японської війни, що то за японські мілїони робить ся революція, у Думі-ж Пуришкевич і Марков нападали на Мілюкова й кадетів, що їх купили Фінляндці, а тепер уже самі кадети на спілку з чорносотенцями обвинувачують большевиків, що вони нїмецькі аґенти, й сїй чесній кумпанії підтягує меншевистська „Власть Народа“, орґан того самого Чхеідзе, котрого ще недавно обвинувачувано на підставі „документів“ на минськім фронтовім зїзді, що він запродав ся з иншими товаришами Нїмцям *).

Подібних фактів можна навести очевидно силу-силенну. Так, до сеї історичної справки можна ще додати, що й Герцена називали свого часу московські пани то анґлїйським, то польським аґентом. А вже про Українців нема що й згадувати. Аджеж від 60 рр. аж до самого останнього часу наш рух инакше не називано в Росії як польською інтриґою, тимчасом, як Поляки звали його — московською інтриґою. Потім зроблено його австрійською інтриґою, а тепер, здаєть ся, обидві сторони згідно звуть його просто нїмецькою або пруською інтриґою. Про пруські марки, які нїби-то беруть

*) Див. „Історична справка“. „Роб. Газ.“, ч. 98.

Українці, особливо галицькі, Поляки, а за ними й Москалї говорили дуже охочо ще перед війною (згадай знамениті ревеляції Раковського й Крисяка).

В часї війни російські націоналїсти й не бачили инакшої причини українського руху, як в австро-нїмецькім підкупі, а проф. Ю. Кулаковський без обиняків обвинувачував у чорносотеннім „Кіевлянин-ї“ проф. М. Грушевського, що він австрійський аґент. Тимчасом по сїм боцї фронту вороги Грушевського ширили про нього иншу байку, що він є, мовляв, російський аґент, скритий москвофіл, задача котрого перетягнути Галичину під Росію! Тяжко повірити, але се факт відомий багатьом, що проти проф. Грушевського рік тому точила ся з приводу сього справа у воєннім судї! Одначе се не стало на перешкоді, щоб Москалї недавно знову піднесли напередодні бунту Корнїлова обвинувачення проти цїлої Центральної Української Ради, що вона є властиво нїмецькою експозитурою.

Не минув сеї долї й инший український провідник, М. Драгоманів, проти котрого також, як знаємо, підносили ся ріжні підлі й недорічні обвинувачення. В 70 рр. Поляки, а за ними на жаль і деякі галицькі Українцї брехали на Драгоманова, що він російський аґент і pour le tsar de Russie ширить у Галичинї соціялїзм, анархізм і атеїзм! Хто не вірить, хай загляне до „Газети Шкільної“, де такі наклепи друкував Партицький, або до „Правди“, де повторяв їх Вол. Барвінський, не хотячи навіть помістити спростування Драгоманова*). Кумедно, що ті самі брехнї ширили проти Драгоманова, очевидно вже з инших мотивів, і російські революціонери: вони називали його царським аґентом за його боротьбу з тероризмом (Згадаймо напр. обвинувачення з приводу участи Драгоманова у „Вольномъ Словѣ“).

Отже годї дивувати ся, що й „Союз визволення України“ стрінули згадані вище обвинувачення. Се в порядку річей. Дивнїйше було-б, якби сих обвинувачень не було.

---

*) Дпв. М. Драгоманів, Дещо про львівських народовців і соціялїзм в Галичинї (З приводу брехнї „Руского Сіона“ та „Газеты Школьной“. „Громада“, 1879, кн. 4, стор. 361—370. Пор. ще тутже, стор. 111—112. Партицький писав напр., що „особа п. Драгоманова есть і досї еще для нас загадочна“, що „п. Драгоманов есть... тілько простим орудієм в руках ворогів Руси“). Одначе й по сїй статї Драгоманова Вол. Барвінський мав усе-ж-таки сумну відвагу обстоювати при обвинувачуванню Драгоманова в підкупстві (Дпв. його замітки під характеристичним заголовком „Причинок до історії самозванних пророків і agents provocateur-ів“, „Правда“, 1879, вип. VII, стор. 3—4 окладинки; пор. також вип. VIII, стор. 531—532 „Фонд нігілістів“).

Очевидно, сидїти на лаві обвинувачених вкупі з Драгомановим і Грушевським для Союза може бути лише великою честю.

II.

Переходжу тепер до розгляду, чи дїйсно Союз розминув ся у своїй дїяльности з своїми земляками на російській Українї, чи дїйсно його змагання не мали під собою жадної підстави, а його твердження щодо позиції російських Українців були голословні?

Союз усе стояв при тім, що російські Українці ненавидять царське ярмо й бажають вирвати ся з нього. І от тепер маємо змогу документально, на основі голосів офіціяльних представників російської України доказати, що Союз таки не помиляв ся, що справдї річ мала ся так, як він голосив. І сї голоси людей з місць, з самої „правдивої“, не „еміґрантської“ України мають для нас безперечну вагу, бо тепер уже нїхто не посміє сказати, що се вигадки, байки „невідповідальних“ людей, як се дехто говорив на адресу Союза.

Союз виступив речником українських самостійницьких змагань, підчеркую саме самостійницьких, бо нїхто з Союза не подїляв і не подїляє вульґарно-сепаратистичних тенденцій і, як відомо, Союз свого часу досить енерґічно виступив проти підсування українському рухови подібних тенденцій.

Союз жадав від центральних держав в разї окупації якоїсь більшої частини російсько-української території сотворення з неї окремої державної одиниці, а лише в крайнїм разї — в разї тривалого зайняття якоїсь меншої її части—прилучення її до австрійської України й утворення з обох сих областей окремого українського автономного краю. Але се останнє не було pium desiderium Союза, тільки те malum necessarium, на яке міг би він пристати, якби не вдала ся його максимальна програма, себто якби царат не впав і цїла Україна не повстала до нового життя.

Ідеалом Союза була завсїди вільна, незалежна українська держава і, вказуючи на те, що повстанє такої держави було-б також в інтересї осереднїх держав, Союз нїколи не забував підносити, коли та в яких умовах сей інтерес — інтерес забезпечення центральної Европи від грізного сусїда з півночи—Московщини—сходить ся з укра-

їнським національним інтересом. Сї з а с т е р е ж е н н я Союза зводили ся до певного мінїмуму необхідних національно-політичних і економічних реформ, до переведення яких на думку Союза повинні-б приступити центральні держави вже від самого початку окупації, при чім обовязково мала бути заґарантована й негайно здїйснена повна самодїяльність і самоуправа автохтонної української людности. Тільки виповненнє сього основного домагання Союза могло-б на його думку зєднати тривкі симпатії окупованих країв до осереднїх держав, тільки під сею умовою російські Українцї могли-б уважати їх за своїх дїйсних визвольників.

Урочисте приреченнє сповнення українських самостійницьких домагань і відповідне поступованнє союзних військ на окупованій території мали-б—казав Союз—рішучий вплив на настрій її людности, котра-б тодї не мала нїякої причини жалувати за передвоєнним станом. Тільки таке поступованнє могло-б прихилити російських Українців до центральних держав, а зміна фронту України проти Росії під сими умовами не була-б нїякою фантазією, а зовсїм певною річу, бо Українцї дїйсно бажають собі розбиття своєї ненависної тюрми, дїйсно хотять вирвати ся на волю, а л е н а в о л ю, а н е н а н о в у я к у с ь н е в о л ю. Варварське-ж поступованнє російського уряду в Галичинї й Буковинї під час їх окупації тільки підсичує сю ворожнечу російських Українців до своєї „вітчини“ Росії.

Такі були провідні думки Союза*). І що він вірно оцїнював ситуацію й настрій на Україні, показуєть ся тепер зовсїм виразно з заяв і голосів самих російських Українців, часто навіть таких, що були досить міцно звязані з російським життєм. Се очевидно надає тільки більшої доказовости їх словам. Щож говорять вони? Послухаймо! Читачі „Вістника“ пригадують собі інтервю відомого українського дїяча проф. М. В а с и л е н к а зі співробітником московського „Утра Россіи“. В розмові з російським журналїстом ще в самім початку революції признав д. Василенко (пізнїйше куратор київської шкільної округи, а потім товариш міністра освіти при революційнім уряді) зовсїм відкрито, що „політика упавшого правительства в середині держави й зокрема його міри під впливом зграї пройдисвітів у Галичинї довели до того, що в останнїх часах старого режіму на Україні стали зростати, особливо серед молодїжи, крайно сепарати-

*) Ширше про се див. в статї А. Жука про „Союз визволення України“ в „Памятковій книжцї“ Союза.

стичні течії, висловом яких було гасло самостійної України. В більше поміркованих українських верствах так само почала брати перевагу байдужність до долі Росії як держави, що особливо було небезпечне в годину війни" *).

Подібну заяву зложив, як доносить краківський „Czas" у дописи з Стокгольму, представник Українців на засіданню київського губернського земства, сказавши, що перед революцією російські Українці бажали побіди центральних держав**).

Те саме читаємо і в брошурі д. Петра Стебницького, теперішнього комісара для України при тимчасовім правительстві, „Украина и Украинцы" (Петроград, 1917), виданій по російськи для інформування російського громадянства про українську справу. Подавши картину розвитку українського руху, переходить д. Стебницький в кінці своєї брошури до відношення Українців до російської держави в часі війни. Належачи до тих кругів українського громадянства, що бачили кращу долю Рідного Краю в повільній демократизації російської держави й тому стояли за тїсним співробітництвом українського громадянства з поступовими кругами російської суспільности, д. Стебницький очевидно уникає надто гострих виразів, щоб не дразнити Москалїв, і вмісне підчеркує льояльне відношенне до Росії на початку війни близьких йому українських сфер і їх преси, — адвокатський спосіб, щоб більше розжалобити читача тими „незаслуженими" репресіями, які спали на бідних льоялїстів і які нїби-то мимо всього не вивели їх з того льоялїзму, бо „опозиційні настрої, основані на спочуттю до Галичини, спостерігали ся переважно в гуртках української молодїжи й впливової ролї не грали", навпаки, старше поколїннє покладало нїби-то надії на відомий манїфест Николая Николаєвича й перейняте було „оптимістичними сподіваннями" на „не менш справедливе відношенне (уряду) до українського населення, як і до инших народностей Австрії", і навіть „в можливім прилученню Галичини до Росії вбачало свої добрі сторони: зміцненне кадрів української інтелїґенції й перспективу інтенсивної національної роботи з помічю галицьких громадських сил і полїтичного досвіду". Але — стверджує д. Стебницький — „тим тяжче було розчарованне.

*) Див. „Утро Россіи" з 14/IV н. ст. (Пор. „Вістник", ч. 150, стор. 306).
**) „Czas" ч. 188 з 23/IV н. ст. (Пор. „Вістник" ч. 149, стор. 303).

Виявлений в Галичині свідомий вандалїзм російських властей до української культури розкрив очі українському громадянству на дійсні завдання російської політики. Потрясаючі враження галицьких подій зробили крутий перелім у настрою навіть таких Українців, які давно затратили національну свідомість, тісно зливши ся з російськими громадянськими кругами. В українськім громадянстві різко зміцнїли пораженческі*) течії. Стало ясно, що побіда Росії несе з собою Українцям не свободу, а побіду реакції й продовженнє давньої політики насильства й безправства. В крайніх течіях українського громадянства проявила ся навіть ґерманська „орієнтація“ яко наслїдок повної затрати віри в кращу будучність української народности під російською управою“. І хоч „широкі круги української інтелїґенції — запевняє автор—не стали на сю точку погляду, обмеживши ся лише заявою своєї невтральности, але (слухайте!) активна поміч російській політиці зробила ся неможливою для українського почуття“**).

Далеко гострійше висловлює сї настрої другий, значно радикальнїйший український дїяч д. С. Єфремів у статї „В суточках“, друкованій в київській „Новій Радї“. Уступ, присвячений характеристиці відношення російських Українців до Росії, настільки цїкавий, що читачі певне не візьмуть менї за зле, що я приточу його в цїлости.

„Нам, Українцям — каже д. Єфремов — російська державність завжди була чужа й ворожа своєю політикою щодо Рідного нашого Краю. Не кажучи вже про національну політику самодержавя, що замірялась просто викреслити Українців споміж живих націй, не згадуючи про систему задушування в культурних справах, коли величезний народ навмисне держано в темноті, аби він не розумів, що і на віщо роблять з ним, — навіть економічна політика самодержавя щодо України держалась на самім насильстві, на самій експльоатації, на нелюдськім здирстві. З України воно забирало все, Україні не повертало нїчого.

Така Росія, якою вона була до революції, не викликала у нас, свідомих синів нашого народу, нїякої симпатії й прихильности. Ми сміло могли полишити її на власну долю й пучкою не ворухнути,

---

*) „Пораженческий“ — слово, утворене в Росії вже в часї сеї війни для означення тих, хто бажає поражки Росії.

**) Див. згадану вище брошуру, стор. 42—43.

щоб здержати її на краю безодні. Ми бачили, що царизм непохитно до тієї безодні пхає державу, але були в становищі стороннїх глядачів, дбаючи тільки про те, щоб, падаючи, вона й нас не потягла за собою. Ми, що боролися за федерацію вільних народів та автономію України, бачили виразно, що в царській Росії се було тільки мрією і зневірре закрадало ся в серце: чи варто думати про той наскрізь прогнилий орґанїзм і чи не краще, коли він раз сконає й розвяже врешті руки народам, яким тільки світ завязано за сим нелюбим подружєм*).

Нарештї в останнїм часї зайвий раз потвердив правду всїх попереднїх заяв В. Винниченко з приводу свого інтервю з кореспондентами французьких газет „Intrasigeant“ і „Victoire“, яке наробило стільки шуму. Один з кореспондентів оголосив, що Винниченко признав ся, нїби-то в Центральній Українській Радї „засїдає певна скількість ґерманофілів“. Винниченко одначе заявив у своїм спростованню, уміщенім в ч. 108 „Робітничої Газети“, що слова його кореспондент перекрутив, що в дїйсности сказав він таке: „До революції в кругах українського громадянства з причини жорстоких утисків царату над українством істнували ґерманофільські течії. Але по революції вони цїлковито зникли“ й далї: „Недовірре уряду до змагань Українців і супротивленнє їм в тій чи иншій формі дїйсно викликає сепаратистичні тенденції серед крайнїх гуртків, але не в формі тяготїння до Австрії й Германії, а в змислї повної самостійности України“.

До всїх сих голосів коментарів не треба, вони пророчисті самі по собі.

Таким чином маємо свідоцтва цїлого ряду авторитетних українських дїячів, які в цїлости покривають ся з орієнтацією Союза. Як бачимо, вони дуже красномовно доводять правдивість тверджень Союза щодо настрою на Українї. Заява „Украинской Жизни“ нїчого не зміняє. Аджеж кождому ясно, що була вона примусова і не виявляла дїйсних почувань щирих синів свого краю. Написана вона була з цїлю рятувати, що дасть ся, від того страшного походу на українство, який розпочав російський уряд з вибухом війни. Годїж було-б вимагати, щоб леґальна преса за царського

*) Див. „Нова Рада“, ч. 29 з 16/V н. ст.

режіму могла висловлювати ся инакше, як „примѣнительно къ подлости“ істнуючого ладу. Розуміть ся, краще було-б зовсїм мовчати, але, як згадано вже, своєю декларацією хотїли певні круги оборонити бодай дещо з українського стану посїдання. На оправданнє її можна сказати хиба одно, що написана була вона й оголошена в найкритичнїйшій хвилї війни, коли царські армії заляли цїлу австрійську Україну, коли звідусїль нїс ся трїюмфуючий клич „finis Ucrainae!“.

З тим більшою енергією продовжав саме тоді наш Союз свою дїяльність, твердо стоючи при тім, що правда таки буде по його боцї, що буде finis, тільки не Українї, а її ворогови. І не спинила сеї його енергії й згадана вище заява „Украинской Жизни“, котрою нераз пробували засоромити його вороги українства. Він надто добре знав правдивий стан річей, щоб засмутити ся сею заявою, бо ще задовго перед війною ясно почало означувати ся невдоволенне Українців з їх становища в Росії. Правда, керуючі партії (властиво, розбитки сих партій, значно проріджених під час реакції й загнаних у підземелле) офіціяльно висловили ся проти будування долї України на непевнім ґрунтї назріваючого міжнароднього конфлїкту, зовсїм слушно доводячи, що поки Україна знаходить ся в межах Росії, дотя треба працювати, аби її долю в сих межах зробити сносною. А до сього мусїло ся йти або шляхом внутрішньої російської революції (за сим стояла українська соціялдемократія), або шляхом орґанїчної роботи, шляхом повільної перебудови Росії на демократичну державу. За сей другий шлях висловлювали ся уміркованїйші дїячі, головно представники головної української партії—демократично-радикальної. Вони доводили, що Українцї повинні змагати до демократизації Росії, а для більшої успішности своєї праці єднати ся з демократичними елементами инших народів Росії, передовсїм же найсильнїйшого з них—московського народу. Такі саме думки й були положені в основу платформи відомої загально-української орґанїзації в передвоєннім часї — „Т. У. П.“, себто „Товариства Українських Поступовців“. Одначе відносячи ся негативно до передчасного звязування української справи з зовнїшнїми подіями, українські дїячі не могли не думати про свою позицію в разї наступлення сих подій. Уважаючи свої сили, сили свідомого українства, надто слабими, щоб воно могло відограти якусь самостійну, активну ролю в сих подіях, Українцї вибрали одиноко можливу в їх становищу позицію—позицію **невтральности**.

Свого часу в українських кругах, особливо за кордоном не мало було сміху з приводу сеї позиції „невтралітету лежачого“, як дотепно висловила ся „Рада“, одначе й ся позиція була надто характеристична, аджеж своїм вістрєм звертала ся вона властиво проти Росії, котрій відмовляла тим самим усякої активної помочи. Умірковані верстви українства, як бачимо, вже далеко перед війною означили своє становище, котре з бігом війни прибрало ясно окреслену форму — форму повної байдужности до держави-тирана, до держави-тюрми: хай, мовляв, вона й западеть ся, ми й пальцем не кивнемо, щоб її рятувати, як влучно висловив ся д. С. Єфремів. Активної сили, правда, не маємо досить, щоб штурхнути свого ворога в пропасть, та й не будемо одначе й боронити його: хай собі гине!

Радикальнїйші елєменти не могли, розуміеть ся, помирити ся з сею пасивністю й висловом їх настроїв та змагань і була дїяльність „Союза визволення України“. І як бачимо з наведених вище голосів, сї настрої й змагання в часї війни тільки зміцнїли, набрали більшої сили.

Очевидно, революція значно змінила їх, направивши їх у инший бік. Віджила надїя, що і в межах Росії дасть ся таки уладити вільне життє, бо явила ся змога творити його. Тим самим мусїли ослабнути всякі „орієнтації“, тим більше, що у себе вдома бачило ся і бачить ся не лише більше можливостей для розвитку, але й більше осягнених уже здобутків нїж у славнозвіснім „українськім Пємонтї“, відданім на безроздїльну власть Полякам.

Такий хід подій на Україні примусив очевидно й Союз зайняти відповідне становище. З появою на російській Україні своєї законної національної власти—Центральної Української Ради й Ґенерального Секретаріяту — зложив Союз накинений йому обставинами мандат репрезентування рідної нації, котрий мусїв він узяти на себе для її добра во время люте. Се нове становище Союза знайшло свій вислів у відомих його ухвалах з дня 2 мая сього року. Уже сам сей факт як найвиразнїйше свідчить проти всяких обвинувачень Союза, що був він на чужих услугах. Не згадуємо вже про його, однозгідне з цїлою українською нацією на всїм просторі України, становище супроти акту 5 падолиста або новійших проєктів на тему сього акту.

Подібні акти йдуть проти тої полїтичної лїнії, яку рекомендував Союз осереднїм державам супроти України, і

безперечно відібють ся на настрої наших закордонних земляків і на їх дальшій позиції у сій війні.

Певна річ, що російські крутійства в справі автономії України сильно знеохочують Українців до російського правительства й до самої російської держави яко такої й чим раз більше сприяють самостійницькому рухови, що так влучно піднїс проф. М. Грушевський ще в самім початку революції*). Але будувати на сім настрої центральним державам тепер уже годї, хочби вони навіть і не скакали в польську гречку. Момент для визволення вже минув безповоротно! А найновійшими скаканнями у сю гречку його очевидно не привернеш, хиба навпаки!

Тепер похід осереднїх держав на Україну можуть зрозуміти російські Українці лишень як намір розширити межі Польщі дальше на Схід, до Днїпра, а не як поміч проти Москаля і нїякі старання деяких дїйсно невідповідальних нїби українських „дїячів“ по сім боцї фронту нїчого не вдїють проти такого зрозуміння, хочби й не знати яку революційну чи „соціял-революційну“ тогу вбирали вони на себе, й плодом їх зусиль зостануть ся хиба лише славетні „стокгольмські телеґрами“ Тому варто подумати над сим усїм тим, що мріють з весною рушити на Київ і Одесу. Тут уже й нїяке розширенне українського стрілецького полку не поможе, бо й цїла бриґада або й корпус з найпопулярнїйшим чоловіком на чолї видасть ся по тамтім боцї нїчим иншим, як „korpus-ом posiłkow-им“ польського війська, котре має пітина здобутте Правобережа.

А супроти подібного замаху на цїлість України всї без ріжниці Українцї можуть бути тільки одної думки—бороти ся проти нього за всяку цїну. Нїчого доказувати, що Союз і в данім разї не піде проти життєвих інтересів Рідного Краю.

*) Пор. кінцевий уступ статї „Повороту нема!“ (Див. „Вістник“, ч. 150.)

В руках кождого Українця повинно найти ся дешеве виданнє Союза визволення України:

Володимир Дорошенко

УКРАЇНСТВО В РОСІЇ.

Новійші часи. З численними портретами, між иншим дїячів, що відіграють найживійшу ролю в теперішнїм українськім русї.

Стор. 116. —— Ціна К 1·20.

По представленню початків українського відродження, сорокових років з славним Кирило-Методіївським Брацтвом, 50, 60, 70 і 80 рр. з дїяльністю Драгоманова автор можливо повно оповідає про оживленнє українського руху перед першою революцією, здобутки першої революції й реакцію, дотягаючи своє оповіданнє до воєнного часу включно.

Найдешевша українська книжка в часї війни!

Др. Льонґін Цегельський:

Русь-Україна а Московщина-Росія.

Друге, перероблене виданнє.

Книжка обіймає 128 стор. друку й має карту України,

а коштує лише 80 сот.

Кожен Українець мусить зазнайомити ся з минувшиною свого народу, мусить пізнати, за що славні наші дїди проливали свою кров, чим був колись — не дуже ще давно— наш Рідний Край, наша Україна.

Коли якийсь гурток замовить зразу 10 або більше примірників, то за пересилку не буде нїчого рахувати ся.

Найкраще присилати гроші **наперед**, бо посліплатою пересилка дорожша.

Bund zur Befreiung der Ukraina.

Wien, VIII., Josefstädterstraße 79.

246

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

		к.с.
1.	**В. Антонович.** Хмельниччина в повісти Г. Сєнкевича . . .	—·40
2.	**М. Богданович.** Білоруське відродженнє	—·40
3.	**Ів. Бочковський.** Фінляндія та фінляндське питаннє . . .	1·20
4.	**H. Boczkowski.** Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питаннє.) По чеськи. З картою України .	1·—
5.	**Вяч. Будзиновський.** Як Москва нищила Україну	—·60
6.	**М. Возняк.** Наша рідна мова. З 18 портретами	—·20
7.	**Памяти Івана Франка.** Опис життя, діяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1·—
8.	**Вол. Гнатюк.** Національне відродженнє австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—·80
9.	**Вол. Гнатюк,** Українська народня словесність.	1·—
10.	**Prof. M. Hruschewskyj.** Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . .	—·50
11.	**Проф. М. Грушевський.** Як жив український народ. . . .	—·50
12.	**М. Грушевський.** Якої автономії і федерації хоче Україна	—·40
13.	**Вол. Дорошенко.** Українство в Росії. Найновійші часи. З численними портретами	1·20
14.	**Памяткова книжка** Союза визволення України і **календарь** на 1917 р. з 103 іл. Ціна 2·50 опр. прим.	3·70
15.	**О. Кириленко.** Українці в Америці	—·50
16.	**В. Короленко.** Як упала царська влада в Росії	—·60
17.	**О. Кобець.** В Тарасову ніч. З образками	—·50
18.	**О. Кобець.** З великих днів. З образками	—·50
19.	**Др. І. Крипякевич.** Українське військо. З малюнками . . .	—·40
20.	**Dr. E. Lewyckyj,** Galizien	—·60
21.	**Др. Е. Левицький.** Листи з Німеччини	—·80
22.	**Др. М. Лозинський.** Галичина в життю України	—·60
23.	**М. Лозинський.** Іван Франко. З портретом Ів. Франка . . .	1·—
24.	**Др. М. Лозинський.** Михайло Павлик	—·40
25.	**Др. Осип Назарук.** Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3·50
26.	**Др. Іван Пулюй.** Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—·80
27.	**St. Rudnyćkyj.** Ukraina. Land und Volk. Бр. 10·— в полотні	12·—
28.	**О. Скоропис-Іолтуховський.** Значінне самостійної України	—·20
29.	**Проф. С. Томашівський.** Церковний бік української справи	—·30
30.	**M. Trotzkyj.** Die ukrainische national-politische Bewegung	—·50
31.	**М. Троцький.** Литовці	—·40
32.	**М. Троцький.** Як прийшло в Росії до революції	—·60
33.	**V. Choma-Dovski.** Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи) .	1·—
34.	**Др. Л. Цегельський.** Русь-Україна і Московщина-Росія . .	—·80
35.	**Др. Андрій Чайковський.** Петро Конашевич Сагайдачний .	—·40
36.	**Чужинці про українську справу**	—·40
37.	**Т. Шевченко.** Кобзарь. 2-ий випуск	1·—
38.	**Проф. І. Шишманов.** Роля України в болгарськім відродженню	—·20

Набувати можна отсї всї книжки в Адміністрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II, St., T. 6.**

На жаданнє висилаєть ся почтовий чек ч. 107.090.

Ціна 50 сот.